*Horváth Róbert*

# A HAGYOMÁNY EREJE

A jelen tanulmány szerzője szerint ma Magyarországon minden érvényes és legitim eszme közül a hagyomány bír a legnagyobb „ideaerővel".[1] A legfontosabb és egyszersmind leghatékonyabb hívószó mindazok számára, akik figyelme a folyton változó hétköznapi valóságnál többre, szebbre, jobbra irányul. A hagyomány természetesen nem egy jelszó; nem zászló, amely alatt menetelni lehetne. Nem mennyiségi és nem társadalmi kérdés. Azonban még az elképesztően lecsökkent szellemi és kulturális színvonalú jelenkori társadalmakban is a hagyomány köreinek fennmaradt valóságai képezik a legjelentősebb ható- és összetartó erőt. A hagyomány ugyanis nem csupán eszme, vezérgondolat, hanem valóság. A szó eredeti értelmében vett idea, vagyis *egyszerre* gondolat, látás és valóság.

Amikor ezeket a sorokat írjuk, éppen elmúlt Mindenszentek és Halottak napjának ünnepe. Bármennyire is megalázott és leromlott a mai magyar társadalom – alig létezik már mint magyar és mint valódi társadalom –, néhány milliónyian azért a temetőkbe mentek. A munkanapok, a bevásárlások, a televízió előtt eltöltött hétvégék (és a többi) közepette egy-két millió embernek tényleges lehetősége nyílt arra, hogy elgondolkodjon a halálon; azon, hogy többé-kevésbé rövid időn belül bizonyosan meg fog halni; és a saját életébe vonhatta elhunyt rokonait és őseit. Ilyen a hagyomány ereje. Túl a szokásokon és az ünnepeken – amelyek a katolikus tradíció esetében az év minden napjára kiterjednek – a hagyomány ereje kiemel a hétköznapokból, és a legfontosabb, végső, metafizikai kérdésekkel szembesít bennünket.

## FÉLREÉRTÉSEK

Mint tudjuk, a hagyomány ideáját René Guénon fogalmazta meg először részletesen a huszadik század első évtizedeiben. Ezzel kapcsolatban szinte azonnal félreértések keletkeztek.

Az első, hogy mivel Guénon gyakorta egyes számban és nagy kezdőbetűvel írt a hagyományról, sokan azt hitték: nincs tekintettel arra, hogy különböző hagyományok léteznek. A kritikusai minden további nélkül tételezték, hogy egy asztal szélsőségesen eltérő formái mögött létezik „az asztal" – konkrétan elképzelt alakváltozat nélkül, mégis valóságosan –, ugyanezt az evidenciát „a Hagyománnyal" kapcsolatban már képtelenségnek tartották. Pedig Guénon az életművében több hagyománykört és hagyományt is tárgyalt, a hinduizmustól a taoizmusig, hogy csak az első és az utolsó könyvére utaljunk.

A második félreértés azzal kapcsolatos, hogy Guénon átvette Matgioi (gróf Georges-Albert Puyou de Pouvourville) primordiális hagyomány kifejezését, amelyet néhányan – nem-értésből, vagy rosszindulatúan – „őshagyomány-

[1] *Idée-force*. George Sorel kifejezése (Alfred Fouillée nyomán).

ként" értelmeztek, úgy és azt sugallva, hogy a hagyomány ideája olyan elképzelésre lenne visszavezethető, miszerint a *történelmi időkben* létezett egy hagyomány, amelyből az összes többi eredt. Nos, Guénon soha nem mondta, hogy a történelemben lehetséges egyetlen őshagyomány. Az, egyedüliként, csakis a történelmi időkön túl, a „Kezdetben", a paradicsomi aranykorban, idő és időfeletti határán lehetséges. Ő a primordiális tradíció alatt szó szerint elsőrendű, elsőszámú és elsőleges hagyományt értett, és ezek mindenekelőtt *nem* történeti és időbeli kategóriák. Amikor más szerzőkkel együtt történelem-előttiségről beszélt, az hasonló értelmű volt: a történelem-előtti gyakran történelem-felettit jelent. A primordiális hagyománynak természetesen vannak idő- és térbeli vonatkozásai – kevés számban, de fenomenális vetületei is –, lényegében azonban nem az idő- és térbeli vagy morfológiai elsőbbség jellemzi. Egy *érték- és érvénybeli* elsőrendűségről van szó: a metafizikai realitáshoz való közelségről. Olyan primordialitás ez, amely nem az időn vagy bizonyos földrajzi centrumokon alapul, hanem a végsőhöz, a metafizikumhoz való közelségen és kapcsolaton. Ebből kronológiai és geográfiai bizonytalanságok következnek, de annak tudása is, hogy egyes történelmi jelenségek közelebb állók a végső valósághoz, mint mások. Megtörténhet viszont, hogy későbbi jelenségek primordiálisabbak, mint néhány korábbi. Mert az ősi kifejezi ugyan a természeten túlit, de nem mindig, és csak részlegesen. Innen a jelen pillanatnak és a jelenlétnek tulajdonított össztradicionális jelentőség.

A primordiális hagyomány tehát nem, vagy nem csak időbeli értelemben elsőrendű hagyomány. Jól mondta Krasznahorkai László, „a kortárs magyar szépirodalom egyetlen metafizikai ihletésű alkotója":

> „A hagyomány az én olvasatomban […]: nem azonos a történelemmel. A hagyomány maga a múltban létrejött szellemi értékek együttese, de a hagyomány nem maga a múlt, és különösen nem a történelem. A hagyomány csak a jelenben létezik, terrénuma a jelen, tartalma pedig nem más, mint az adott kultúra, nép, civilizáció által, értelemszerűen korábban, tehát a múltban létrehozott értékek rendszere – nem eszményített múlt […], szemben az alacsonyrendű jelennel, hanem eszmény a jelen számára, kincs, mely felhalmozódott a korábbi idők során, mellyel aztán ez a jelen vagy él, vagy nem, vagy használja, vagy nem, vagy annak szellemében cselekszik, vagy nem. Nem a múlt idealizálásáról van szó tehát […], hanem a múltban felhalmozott (s nyilván részlegesen, sőt folyamatos átalakulásban, de: fennmaradt) eszményekről, amelyekre vagy igent mond a jelen artikulációra képes rétege, vagy nemet."[2]

A harmadik nagy félreértés a hagyomány ideájával kapcsolatban az, hogy a szellemi irányzatok egyikének kezdték tekinteni.[3] Így amikor kimondják, hogy integrális tradíció, egyetemes hagyomány, metafizikai tradíció vagy metafizikai tradicionalitás, néhányan megszemélyesítik, parodisztikusan személyekhez és csoportokhoz

[2] Krasznahorkai László: *Nem kérdez, nem válaszol. Huszonöt beszélgetés, ugyanarról*. Budapest, 2012, Magvető, 247. o.

[3] Tipikus példája ennek Mark Sedgwick könyve, *A modern világ ellen. Tradicionalizmus és a huszadik század titkos intellektuális története* (Oxford–New York, 2004, Oxford University Press). Írtunk róla egy kritikát: http://www.studiesincomparativereligion.com/Public/articles/Robert_Horvath_review_of_Against_the_Modern_World_by_Mark_Sedgwick.aspx (utoljára megtekintve: 2013. 11. 07.).

kötik. Ez az eddigieknél is nagyobb abszurditás, mivel a hagyomány személyeken túli és emberfeletti valóság, annak ellenére, hogy emberek is képviselik. Megdöbbentő a ma individualizmusa, melynek nyomán egyesek képesek azt gondolni, hogy amit Aldous Huxley, majd A. K. Coomaraswamy (mások után) *philosophia perennisnek*, örökérvényű filozófiának nevezett, Frithjof Schuon pedig sokkal pontosabban *sophia perennisnek*, örökérvényű bölcsességnek, az néhány személy vagy kör dolga lenne. (Ez a felfogás akkor is ostoba, ha nem tekintik kitalációnak és egyéni képzelődés művének.) Az örökérvényű bölcsesség nemcsak létezik, de megszámlálhatatlan jelenség és számos hagyomány formájában nyilatkozik meg. Ha egyre kevesebben látják ezt, majd irányzatként behatárolják, az még nem jelenti azt, hogy a hagyomány irányzat, vagy pláne az irányzatok egyike lenne. A princípiumot nem szabadna összetéveszteni a képviselőivel. Erre csak a szándékosság, az individualizmus és az indiszkréció képes, a butaság mellett természetesen.

A primordiális hagyomány, az integrális tradíció, az egyetemes hagyomány, a metafizikai tradíció, a *sophia perennis* és a nagy kezdőbetűvel írt hagyomány eszméje *minden valódi* hagyomány lényegét jelöli. A metafizikai tradicionalitás kifejezés, amely László Andrástól származik, ugyanezt a lényeget a törekvés oldaláról fogalmazza meg: a különböző hagyományok magasrendű embereinek közös irányulását jelzi.[4] Azokét, akik kifejezetten a tradíciók által megfogalmazott végső szellemi célok elérésére törekedtek. Márpedig a legnagyobb és a leginkább szellemi hagyományok lényege éppen ez volt, és ma is ez: a végső célra irányulás.

## az összetartó erő

Guénon a hagyományt a metafizikai valóságra vonatkozó tudás átadásaként *(tradere)* értelmezte. Rámutatott a tradíció és a vallás, a metafizika és a teológia, a tradíció és a szimbolika, a metafizika és a filozófia közötti különbségekre.[5] Julius Evola, Hamvas Béla és László András hasonlóképpen a végső valóságra vonatkozó tudás és irányulás továbbadásaként fogta fel. Ez a hagyomány ideájának legmagasabb-legmélyebb szintje, benső szférája.

Létezik azonban olyan sajátossága is, hogy nem az említett különbségekre helyezi a hangsúlyt, hanem a folytonosságra, az állandóságra vagy a visszatérő jellegre: arra, hogy a hagyomány jelen van a vallásban, a teológiában, a szimbolikákban és a filozófiában. A tradíció ideájának ez utóbbi, fontos jellemzője mutatkozik meg például akkor, amikor a huszadik-huszonegyedik századi nyugati össztradicionális szerzők általános értelemben beszélnek hagyományról, avagy konkrétan valamire vonatkoztatva, jelzős szerkezetekben. Evola is megkülönböztette „a Tradíció két aspektusát": az iménti „mélységi dimenzió szerinti értelmezésen" kívül a történelmi és morfológiai vonatkozásait.[6] Az utóbbi aspektus kerül előtérbe, amikor egy civilizáció, egy társadalom, a művészetek vagy a tudományágak hagyományossága

[4] Horváth Róbert: Előszó. In *Láthatatlan rezgéseim tánca minden. A hetvenéves László András köszöntése*. Budapest, 2012, Aktémosyné, 12. o.

[5] René Guénon: *Általános bevezetés a hindu doktrínák tanulmányozásához*. Debrecen, 1999, Kvintesszencia, 60–93. o.

[6] Julius Evola: Mi a „Tradíció"? *Arkhé* (Nyíregyháza) 1. sz. (1996. április) 21–26. o. Külön: 23–24. o. Ebben az 1960-as évek végén született tanulmányában Evola azt is mondja, hogy még számos összetett problémát kell megoldanunk a tradíció valóságával kapcsolatban.

jön szóba.[7] Így a hagyomány nemcsak a végsőre való irányulást jelenti, nemcsak végső szellemi célokkal kapcsolatos, hanem a normális emberi világ számos területét összetartja, hogy azokat is felfelé irányítsa.

Guénon határozottan szembeállította a hagyományt a szokással.[8] Azok között a keretek között, ahogyan felvetette, tökéletesen igaza volt. Nem tagadható, hogy az emberi szokások gyakran üresek, vagy egyenesen károsak, és a legtöbbször semmi közük nincs a hagyományhoz.[9] Azonban azt sem mondhatjuk, hogy *soha semmilyen* kapcsolatuk nincs a komolyabb hagyományokkal. Például az, hogy nap mint nap felöltözünk, mélységes szellemi okokra vezethető vissza. A lakhelyünk, a játékaink, az, hogy táncolni, énekelni tudunk, úgyszintén. Kapcsolat van tehát egyes szokások és a hagyomány között.

Sajnos ma már számbavehetetlen az összes olyan eset, amikor hagyománynak hívnak valamit, ami nem méltó erre az elnevezésre. De tényleg sok mindennek van valamilyen hagyománya, például a régi mesterségek képviselőinek, a nemzeteknek és a családoknak (s így tovább). Olyan kishagyományaik, amelyek nem feltétlenül csak szokások. Képtelenség lenne vitatni, hogy számos jelenség *hívható* hagyománynak. Viszont tudnunk kell, hogy ezek sokszor csak elnevezések, amelyek nem érintik a hagyomány ideáját (amely a legkevésbé sem nominalista). Sőt, azzal is tisztában kell lennünk, hogy több esetben nemcsak nem érintik, de egyenesen degradálják és alászállítják a tradíció gondolatát. Azonban nem állíthatunk őröket a hagyomány kifejezés minden használata mellé.

Van a tradíció ideájának egy sajátossága, amely miatt ez utóbbi – elvileg – nem is szükséges. Immanens módon magában foglalja ugyanis azt a képességet és erőt, hogy összefogja, összetartsa és azonos irányba konvergáltassa a hagyományértelmezések eltérő szintjeit, a hagyománynak nevezett jelenségek jó részét, noha nem mindet. Nem a legfontosabb jellemzője, de a tradíció szerves eszme is. Képes arra, hogy mind a négy tradicionális társadalmi rend hagyományait összekapcsolja és a legfontosabb szervek, a szív vagy a fej, valamint a szervezet egészének szolgálatába állítsa.

A kapitalizmusban született kommunizmus volt az első, amely a társadalmi rendek valóságát csupán antagonisztikusan tudta látni. A hagyomány ideája *nem* ilyen. Noha a rendek nagyfokú különbségeinek látása jellemzi, a burzsujozás és a parasztozás (vagy „*súdrázás*") mindenekelőtt modern jelenség. Bármennyire is partikulárisak az egyes rendek önmagukban véve, különösen az alsóbbak, helyük és szerepük van a hagyomány nagy, szerves egészében.

A tradicionális organikusságnak viszont szigorú feltételei vannak. Az első a különböző hagyományszintek és azok hierarchiájának ismerete.

## A hagyomány különböző szintjei (valóságának körei)

A legmagasabb szintről vagy inkább szféráról már említést tettünk. Ez a *metafizikai valóságra vonatkozó tudás átadása*ként, *a végső valóságra vonatkozó tudás és irányulás továbbadása*ként fogja fel a tradíciót. Nem túl szép, de *H1*-ként jelöljük, ahova Guénon, Hamvas, László András és

[7] Például Titus Burckhardt, Seyyed Hossein Nasr és más szerzők műveiben.

[8] René Guénon: *Beavatás és spirituális megvalósítás*. Debrecen, 2006, Kvintesszencia, 25–31. o.

[9] A szúfizmusban – de más nagy, szellemi tradíciókban is – ezért fontos volt a „szokások megtörésének" elve és gyakorlata.

mások elszórtan fellelhető hagyománydefiníciói tartoznak.[10] Ekkor a tradíció valóságos, ám nem konkrét formában megnyilvánult. Felette áll a történelmi és a vallástörténeti síknak. Mivel a hagyomány definíció szerint az átadással *(tradere)* kapcsolatos, a *H1* nem tekinthető magának a végső, természetfeletti valóságnak, hanem az arra vonatkozó tudás áthagyományozása. Ebben a benső szférában a tradíció még megnyilvánulás és megnyilvánulás-feletti *határán* áll. Intuitív, szubtilis és formán belüli. E sajátosságaiból – vagy tulajdonság- és formafelettiségéből – fakadóan az, amely minden későbbi megnyilvánulásában és formájában ott lesz: a *lényege* azoknak. Minden hagyományhű világvallás közös nevezője, mert globális vonatkozásban is szerves. Megállapítható még, hogy valamennyi megnyilvánult hagyományforma vonatkozásában *H1* rendelkezik a legnagyobb inspiratív és hatóerővel.

Idő- és térbeli megnyilvánulásai tekintetében a hagyomány soha nem absztrakt, mindig tényleges. *Elsősorban a világvallások körein belül jelenik meg.* Ezeket a formáit és ezt a szintjét *H2*-nek nevezzük. Itt a tradíció annak dacára *vallásosság-feletti,* hogy a vallásokon belül jelenik meg. Ez azért lehetséges, mert a hagyományos világvallásokban bőséggel vannak vallásosságon túli tényezők is. A hinduizmus, a taoizmus és a buddhizmus nem csupán vallás. Krisztus szavai szintén vallásosságon és az adott valláson túliak.

Coomaraswamy tézise, miszerint egyetlen metafizika létezik, a *H1* szintjén igen, de a *H2* szintjén már nem állja meg a helyét. Ha metafizika alatt nem egy sajátos kifejezés- és gondolkodásmódot értünk – eltérően a kortárs filozófia felfogásmódjától –, a *H2* szférájában akkor is többféle metafizika lehetséges. Léteznek hindú metafizikák, taoista metafizika vagy buddhista metafizikák. És ezek valódi, önálló tradíciók is. A *H2* esetében a metafizika mindazonáltal nemcsak doktrínák, elméleti tanítások formájában nyilvánul meg, hanem *szimbólumok, mítoszok, rítusok és gyakorlatok* formájában is, amelyeknek olykor szintén önálló, saját tradíciója van.

*H2a*-val utalhatunk a nem pusztán vallásos, de vallásokon belül megnyilvánult tradíciókra, *H2b*-vel pedig a hitvallásos és devocionális hagyományokra. Ez nem jelenti azt, hogy az előbbiek – példának okáért a *jógácsára* vagy az *advaita védánta* – teljesen nélkülöznék a hitvallás és az odaadás jellegzetességeit, csupán annyit, hogy a hagyomány *H2a* szintjén és formáiban nem ezek a legfőbb jellemzők. Az általános vallási hagyományt, hagyományokat tehát *H2b*-ként jelölhetjük.

A következő nagy hagyományszint *a kultúra kiterjedt birodalmában megjelenő tradíció.* Ennek jelzése *H3* lehet. Minden lényeges kulturális tradíció kapcsolatos a vallásokkal. A kultúra szintjén megnyilvánuló hagyomány a *H2*-ből következik. Ide mindenekelőtt *a tradicionális tudományok, a tradicionális művészetek és a tradicionális mesterségek* hagyományai tartoznak. Például a politikai hagyomány is. *H3*-ba sorolandók *a vallásban gyökerező* polgári és népi hagyományok is, tehát nem mind.

## ELLENERŐK

A különböző hagyományszintek hierarchiájának ismerete mellett még egy feltétele van annak, hogy a hagyomány összetartó és szerves ereje érvényesülhessen. A kultúra szintjén ugyanis megjelenik az is, amit Guénon antitradíciónak, álhagyománynak és ellenhagyománynak nevezett,[11]

[10] Hamvas hagyományfelfogása kapcsán – tőle gyűjtött idézetek formájában – ld. Hamvas Béla: Evola, Guénon és Hagyomány. *Új Forrás* (Tatabánya) 2008/10. sz. 16–34. o.

[11] René Guénon: *A mennyiség uralma és az idők jelei*. Debrecen, 2006, Kvintesszencia, 216–227. és 293–299. o.

s ezeket ki kell szűrni. Megjelennek szokások és irányulások, amelyeknek már semmi közük nincs a valláshoz, a tradíciók szelleme ellene hatnak, olykor mégsem átallják hagyománynak hívni ezeket. Valaki például azt mondta, „a modernség vált a mi tradíciónkká". Ám nem csak ilyen kirívó ostobaságok vannak.

A magyarság politikai hagyománya például teljes egyértelműséggel a királyság, annak *egyszerre* abszolutisztikus és rendi formája.[12] A demokrácia viszont alig több mint ötven éves, mégis hagyományként tekintik (ha nem is mindig merik így nevezni).

A hagyomány vallással összefüggő, *H2* szférájában megtörténhet ugyan – mint a buddhizmus esete mutatja –, hogy bizonyos újdonságok vagy újítások szervesülnek, ám csak olyanok, amelyek nem antitradicionális indíttatásúak.[13]

A *H3*-nak számtalan paródiája van. Vagy mert semmilyen vallási szemlélet nincs ezek mögött, vagy mert semmilyen kapcsolatuk nincs valóban grandiózus kultúrákkal. Ezeket likvidálni kell *a saját* életünkből.

### A transzcendentális erő

A különböző hagyományszintek és -formák összetartása csupán úgy lehet teljesen sikeres, ha az összetartó erő mellett jelen van egy transzcendens erő is. Úgy is mondhatjuk, hogy Visnu megtartó ereje mellett Siva folyton magasabbra törő ereje.

A transzcendencia nem egy riasztó szó, hanem a túlemelkedés valósága. A jelen kontextusban azt jelzi, hogy a hagyomány ideája akkor lesz igazán hatékony, ha a harmadik hagyományszint valóságát mindig visszavezetjük a felette állóra, majd pedig a második szint sajátosságait az afelett állóra, eljutva egészen Istenig, a metafizikai valóságig – amelynek látását és tudását a tradíciók végső lényegük szerint átadni hivatottak.

A *H2* azért magasabb rendű a *H3*-nál, mert például a liturgia maga is művészet,[14] vagyis a magasabb hagyományszint nemcsak potenciálisan, hanem emelt nívón foglalja magában az alsóbb szintek sajátosságait. A *H1* például maradandósága, elpusztíthatatlansága okán magasabb rendű a *H2*-nél.

Hatóerején túl, a hagyomány teljesen bensőséges, a végsőbe és a végtelenbe vezető valóság. Nem politikai eszme, noha vannak politikai vetületei.[15]

Társadalmi vonatkozásait a magunk részéről főként az alábbi megfontolások miatt vettük és vesszük tekintetbe:

> „Amikor egy tradicionális forma a kihalás válságos pillanatában van, utolsó képviselői szándékosan a kollektív emlékezetre bízhatják, máskülönben – mint mondottuk – menthetetlenül elveszne. Végeredményben ez az egyetlen mód megmenteni azt, ami bizonyos mértékben még menthető. Ugyanakkor a tömegek értetlensége elég biztosíték arra, hogy mindaz, ami ezoterikus jellegű volt, ne vesszen el, hanem mint a múlt tanúbizonyságának egy fajtája, fennmaradjon azok számára, akik más korokban képesek lesznek megérteni".[16]

---

[12] Ezzel kapcsolatban ld. Baranyi Tibor Imre tanulmányát a jelen lapszámban.

[13] Ezt a jelenséget – és nem mellesleg a hagyomány összetartó erejét – mutatja Frithjof Schuon itt következő tanulmánya is.

[14] „Valamennyi lehetséges és a legigazabban igazi műalkotás közül ez [a liturgia] a legszentebb, a legmagasabb rendű és a legszebb. (Ugyanekkor ez a legkomplexebb is.)" László András: *Tradíció és metafizika. Kérdések és válaszok*. Debrecen, 2007, Kvintesszencia, 145. o.

[15] Ld. Horváth Róbert: A metafizikai tradíció és a „politikai hagyomány". *Pannon Front* (Budapest) 9. sz. (1999) 20–23. o.

[16] René Guénon: Le Saint Graal. *Le Voile d'Isis* (Párizs) 170. sz. (1934) 47–48. o. Idézi Julius Evola: *A Grál misztériuma és a ghibellin birodalmi idea*. Debrecen, 2001, Kvintesszencia, 13. o. (Ford. Bódvai András)